

RAFAŁ ADAMCZYK

Urząd Miasta Sławków

REWITALIZACJA MAŁYCH MIAST STREFY ZEWNĘTRZNEJ AGLOMERACJI GÓRNOŚLĄSKIEJ

Abstract: The Revitalisation of Small Towns of Upper-Silesian Agglomeration' External Zone. The revitalisation of cities belonging to urban agglomerations, especially with the poly-centric structure, has an influence on the achievement of a positive synergistic effect as regards the reconstruction of social and economic dynamics and higher quality of cities as the space used for living, working and conducting business activity. Furthermore, revitalisation activities are of significant importance for the functions fulfilled by individual urban centres, which affect their position and the possibility of intensifying developmental processes in the agglomeration system, which is becoming more and more metropolitan. Small towns situated in the external zone of an urban agglomeration usually have interesting endogenous resources with numerous business and social processes taking place in them. However, very often they also require intensive revitalisation activity which, if conducted effectively, will make it possible to strengthen their position as urban centres developing complementary functions of the outer zone in relation to the metropolitan functions of the internal zone of the agglomeration.

The aim of the article is to present the revitalisation processes of three small towns located in the Sosnowiec subregion, in the Będzin district, in the direct vicinity of an internal zone of the Upper-Silesian Conurbation, which is currently in the process of shifting from the old to a new economy and undergoing strong revitalisation and metropolisation processes.

The following centres with less than 20 thousand inhabitants were included in the analysed group of towns: Siewierz, Sławków and Wojkowice.

1. Znaczenie rewitalizacji dla rozwoju małych miast strefy zewnętrznej aglomeracji miejskiej

Małe miasta strefy zewnętrznej aglomeracji miejskiej, która dodatkowo poddana jest procesom metropolizacji, przechodzą współcześnie dynamiczne zmiany. Ośrodki te, będąc pod silnym wpływem rdzenia aglomeracji, często znajdują się w sytuacji rozwoju, która sprzyja zmianom ich struktur gospodarczych, społecznych i przestrzennych oraz rozwojowi nowych funkcji. W związku z tym wiele małych

miast w swoich strategiach rozwoju podejmuje działania zmierzające do jak najkorzystniejszego dla siebie włączenia się w strukturę formujących się obszarów metropolitalnych¹. Procesy metropolizacji aglomeracji miejskiej sprzyjają rozwijaniu się wyspecjalizowanych funkcji małych miast strefy zewnętrznej na podstawie kształtujących się elastycznych struktur przestrzennych, intensywnych interakcji i zasady komplementarności w funkcjonowaniu obszaru metropolitalnego. Tempo zmian struktury funkcjonalnej małych miast obszarów metropolitalnych zależy m.in. od specyfiki ich dotychczasowego układu funkcjonalno-przestrzennego, rodzaju nowych funkcji rozwojowych, wielkości i jakości zasobów lokalnych oraz koncepcji rozwoju miasta przyjętej przez jego władze samorządowe².

Współcześnie obserwowane są trzy współzależne procesy przekształcające funkcjonalną i sektorową strukturę ośrodków aglomeracji oraz jej strefy zewnętrznej: deindustrializacja, reindustrializacja i tercjaryzacja. Pierwszy proces dotyczy głównie największych miast. Drugie zjawisko skutkuje przemieszczaniem się przemysłu ku miastom średnim i małym, położonych wokół strefy wewnętrznej aglomeracji, zwłaszcza wzdłuż głównych korytarzy transportowych. Tercjaryzacja wykazuje zróżnicowane tendencje: usługi wyższego rzędu rozwijają się głównie w ośrodkach rdzeniowych aglomeracji, a usługi niższego rzędu towarzyszą rozwojowi ich zewnętrznych stref, a także bardziej odległych miast średnich i małych³. Opisane procesy wpływają na stopniowy wzrost złożoności systemów miejskich oraz dywersyfikację aktywności i funkcji, która jest powszechnie uznana za korzystny proces dla miast i regionów. Zróżnicowanie bowiem stwarza warunki do pojawienia się efektów synergicznych oraz zwiększa potencjał adaptacyjny ośrodka miejskiego w sytuacji zmian koniunkturalnych lub strukturalnych. Wpływa ona na bardziej dynamiczny rozwój wyspecjalizowanych funkcji miast, co może okazać się szczególnie korzystne dla małych ośrodków, przeciwdziałając negatywnym procesom wymywania czynników rozwoju ze strefy zewnętrznej aglomeracji w kierunku jej rdzenia⁴. Wraz z rozwojem nowych wyspecjalizowanych funkcji małe miasta w obszarach zewnętrznych aglomeracji w dalszym ciągu mogą spełniać swoje tradycyjne funkcje pośredniczenia w ekonomicznej wymianie między obszarami wiejskimi a strefami wewnętrznymi aglomeracji miejskich⁵.

W przypadku małych miast położonych w strefach oddziaływania aglomeracji miejskich, a zwłaszcza na obszarach metropolitalnych, ich dynamika rozwojowa jest uzależniona w pewnym stopniu od czynnika zewnętrznego w postaci rosnącej dominacji gospodarczej, społecznej i kulturowej strefy wewnętrznej aglomeracji oraz czynnika wewnętrznego, jakim jest postawa środowiska lokalnego małego miasta wobec płynących z niej impulsów. Aktywne działania władz samorządowych małych

¹ Heffner, Marszał (2008), s. 5.

² Miszczak (2008), s. 209–212.

³ Domański (2000), s. 15, 24–29, 46.

⁴ ESPON (2006), s. 94–96.

⁵ Heffner (2008), s. 6–22.

miast strefy zewnętrznej mogą zmierzać do minimalizacji negatywnych wpływów ośrodka aglomeracyjnego, ale też do efektywnego wykorzystania jego pozytywnych oddziaływań na swoje otoczenie. Podejście to, z jednoczesnym wykorzystaniem czynników endogenicznych miasta, może przyczynić się do zwiększenia dynamiki rozwoju i uzyskania/utrzymania wysokiego poziomu rozwoju lokalnego⁶.

W celu zapewnienia udziału małych miast w procesach dyfuzji rozwoju z ośrodków rdzeniowych aglomeracji, samorządy tych miast powinny świadomie podejmować działania wpisujące się w podstawowe tendencje rozwoju tego typu obszarów. Obok odpowiedniego podejścia do procesów związanych z suburbanizacją ważne jest podjęcie działań rewitalizacyjnych na zdegradowanych obszarach miejskich wspierających kształtowanie się lokalnych biegunów aktywności usługowej i gospodarczej oraz rozwój funkcji centralnych wobec bezpośredniego ich otoczenia i funkcji specjalistycznych, o niszowym charakterze, uzupełniających ofertę ośrodków strefy wewnętrznej aglomeracji miejskiej⁷. To, w powiązaniu ze zwykle korzystnymi warunkami do integracji wewnętrznej oraz obecnością często silnego kapitału kulturowego może stwarzać stabilne podstawy do rozwoju danego małego miasta oraz wzmacniania pozycji społecznej i gospodarczej w ponadlokalnej skali⁸. Zabytkowe centra miast, zdegradowane lub nieefektywnie wykorzystywane przestrzenie publiczne i obiekty kubaturowe, tereny poprzemysłowe stanowią istotne potencjały dla rozwoju gospodarczego i społecznego każdego miasta. Wymagają one jednak często złożonych i kosztownych interwencji. W przypadku małych miast podjęcie działań rewitalizacyjnych może przyczynić się do stworzenia warunków do wzrostu aktywności przedsiębiorczej, zarówno usługowej, np. turystycznej na bazie zasobów kulturowych małych miast, jak również działalności produkcyjnej przez wykorzystanie przywróconych wartości terenów poprzemysłowych. Tym samym podejmowane działania rewitalizacyjne mogą przyczyniać się do wzmocnienia atrakcyjności gospodarczej, jak i społecznej małego miasta strefy zewnętrznej aglomeracji miejskiej, wpływając w ten sposób na wzrost możliwości wykorzystania pozytywnych impulsów rozwojowych płynących z miast strefy wewnętrznej aglomeracji.

2. Podstawowa charakterystyka Siewierza, Sławkowa i Wojkowie

Siewierz, Sławków oraz Wojkowice, małe miasta liczące mniej niż 20 tys. mieszkańców, położone w bezpośrednim sąsiedztwie miast strefy wewnętrznej Aglomeracji Górnośląskiej, należą do podregionu sosnowieckiego i powiatu będzińskiego. Podstawowe cechy opisujące położenie wybranych miast na obszarze Aglomeracji Górnośląskiej oraz ich potencjał społeczno-gospodarczy zaprezentowano w tab. 1-3.

⁶ Malikowski (2008), s. 192–206.

⁷ Lorens (2008), s. 170–179.

⁸ Heffner (2007), s. 27.

Tabela 1

Charakterystyka położenia analizowanych małych miastach w AG

	Status gminy	Położenie	Najkrótsza odległość drogowa (km)	Kategoria głównego połączenia drogowego
		sąsiednie miasto strefy wewnętrznej AG		
Siewierz	gmina miejsko-wiejska	Dąbrowa Górnicza	20	droga krajowa
Sławków	gmina miejska	Dąbrowa Górnicza	12	droga krajowa
		Sosnowiec	21	droga krajowa
		Jaworzno	20	droga powiatowa
Wojkowice	gmina miejska	Piekary Śląskie	7	droga powiatowa
		Chorzów	17	droga powiatowa
		Bytom	12	droga powiatowa
		Siemianowice Śląskie	9	droga powiatowa

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS oraz <http://map24.interia.pl>.

Tabela 2

Potencjał społeczno-gospodarczy Siewierza, Sławkowa i Wojkowic w 2009 r.

Badana grupa małych miast	Powierzchnia (km ²)	Ludność	Liczba miejsc pracy	Liczba podmiotów gospodarczych
Siewierz	39	5 439	2 511	664
Sławków	37	6 950	1 382	643
Wojkowice	13	9 195	1 078	818

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS (2009) (tab. 2, 3).

Tabela 3

Badana grupa małych miast na tle obszarów miejskich woj. śląskiego i AG

Badana grupa małych miast	Powierzchnia (km ²)	Ludność	Liczba miejsc pracy	Liczba podmiotów gospodarczych
Miasta woj. śląskiego	3 790	3 624 410	1 053 354	355 767
Małe miasta woj. śląskiego	1 158	306 377	79 082	27 515
Badana grupa małych miast	89	21 584	4 971	2 125
% udział w miastach woj. śląskiego	2,3	0,6	0,5	0,6
% udział w małych miastach woj. śląskiego	7,7	7,0	6,3	7,7
% udział w Aglomeracji Górnośląskiej	1,6	0,8	0,7	0,8
% udział w strefie zewnętrznej AG	2,0	2,5	2,6	2,9
% udział w podregionie sosnowieckim	4,9	3,0	3,2	3,1
% udział w strefie zewn. AG podreg. sosnowiecki	6,5	7,9	10,6	8,3

Udział badanych miast w obszarach miejskich najbardziej zurbanizowanego województwa w kraju (78,10% ludności miejskiej w 2009 r.) oraz Aglomeracji Górnośląskiej (AG), posiadającej policentryczną strukturę przestrzenną i strefę wewnętrzną składającą się z 14 miast (42,30% ludności województwa), jak pokazują powyższe zestawienia jest niewielki. Biorąc pod uwagę tylko zbiór małych miast woj. śląskiego należy stwierdzić, że badane miasta mają już istotny udział w tej kategorii ośrodków miejskich, zarówno pod względem powierzchni (7,7%), liczby ludności (7,0%), liczby miejsc pracy (6,3%) oraz liczby podmiotów gospodarczych (7,7%). Również analizując udział badanych miast w całej strefie zewnętrznej AG (tworzonej przez 8 powiatów ziemskich, położonych w bezpośrednim sąsiedztwie miast jej strefy wewnętrznej), a szczególnie w strefie zewnętrznej AG w podregionie sosnowieckim (powiat będziński i zawierciański) można zauważyć ich znaczny wkład w potencjał społeczno-gospodarczy obszarów otaczających strefę wewnętrzną Aglomeracji Górnośląskiej. W tym miejscu warto odnotować to, że miasta te charakteryzują się wyższym udziałem w wyodrębnionych układach przestrzennych w liczbie ludności, miejsc pracy oraz podmiotów gospodarczych w stosunku do ich udziału pod względem powierzchni. Świadczy to o średnio wyższej koncentracji ludności, miejsc pracy oraz podmiotów gospodarczych na terenie tych miast w stosunku do pozostałych ośrodków wchodzących w skład całej strefy zewnętrznej AG oraz strefy zewnętrznej AG w podregionie sosnowieckim. Może to dowodzić o randze badanych miast w strefie zewnętrznej AG, jako lokalnych biegunów aktywności społecznej i gospodarczej, ale też o istnieniu presji na podjęcie działań rewitalizacyjnych, które mogłyby sprzyjać dalszemu umacnianiu ich osiągniętej pozycji.

3. Cele programów rewitalizacji Siewierza, Sławkowa i Wojkowic

Wiele polskich miast zainteresowało się zagadnieniami rewitalizacji już pod koniec XX w. W związku z brakiem odpowiednich środków finansowanych do realizacji wieloaspektowych programów oraz brakiem prawnych regulacji procesów rewitalizacji pierwsze doświadczenia samorządów miejskich w tym zakresie mają pilotażowy lub częściowy charakter. Wzrost zaangażowania samorządów miejskich w procesy rewitalizacji jest zauważalny od 2004 r., gdy wsparcie finansowe dla projektów wynikających z lokalnych programów rewitalizacji zostało uwzględnione w *Zintegrowanym Programie Operacyjnym Rozwoju Regionalnego na lata 2004-2006*, współfinansowanym z funduszy strukturalnych UE, a następnie od 2007 r. w *Regionalnych Programach Operacyjnych* poszczególnych województw⁹.

W przypadku Siewierza decyzja o opracowaniu *Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Siewierz* została podjęta w 2007 r. Program został przyjęty przez

⁹ Jarczewski (2009), s. 29–50.

Radę Miejską w Siewierzu 29 listopada 2007 r. uchwałą Nr XIII/100/07. Ogólny cel siewierskiego programu rewitalizacji nawiązuje do definicji rewitalizacji wskazanej w *Szczegółowym opisie priorytetów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013*¹⁰. W ramach programu w kategorii działań przestrzennych (techniczno-materialnych) wskazano na szczegółowe cele rewitalizacji dotyczące rozwoju infrastruktury technicznej, restrukturyzacji przemysłu, remontów i renowacji istniejących zasobów mieszkaniowych oraz rozwoju infrastruktury społecznej, kulturalnej, turystycznej. W przypadku działań gospodarczych cele szczegółowe rewitalizacji odnoszą się do wspierania przedsiębiorczości oraz rozwoju turystyki lub innych sektorów gospodarki lokalnej. Cele szczegółowe w sferze społecznej dotyczą rozwoju zasobów ludzkich, przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, walki z patologiami społecznymi, zapobieganiu bezrobociu, aktywizacji środowisk dziecięcych i młodzieżowych. Dla zadań inwestycyjnych i remontowych wyznaczono m.in. następujące priorytety:

1. *Modernizacja części wspólnych budynków mieszkalnych oraz ich otoczenia.*
2. *Budowa i modernizacja pawilonów usługowych oraz pomieszczeń do prowadzenia działalności gospodarczej przez małe i średnie przedsiębiorstwa, poprawa dostępności dla pieszych, osób niepełnosprawnych i samochodów.*
3. *Modernizacja i adaptacja funkcjonalna starych budynków z ich zachowaniem oraz rewitalizacja obiektów dziedzictwa kulturowego.*
4. *Otwarcie komunikacyjne miasta, stref przemysłowych oraz obszarów usługowych, rozdzielanie ruchu tranzytowego i lokalnego, uporządkowanie ciągów ruchu pieszego.*
5. *Zmiana funkcji budynków użyteczności publicznej dla organizacji pozarządowych z przeznaczeniem na działalność kulturalną, sportową i społeczną, służącą zwalczaniu i zapobieganiu patologiom społecznym.*
6. *Wzbogacenie przestrzeni publicznej łącznie z monitoringiem i tworzeniem stref bezpieczeństwa poza osiedlami*¹¹.

Program Rewitalizacji Miasta Sławkowa na lata 2005-2013 został przyjęty przez Radę Miejską w Sławkowie uchwałą Nr XXXVIII/271/05 24 czerwca 2005 r. W tej wersji program był realizowany w latach 2005- 2010. 9 listopada 2010 r. została przyjęta aktualizacja programu na lata 2011-2013 uchwałą Rady Miejskiej w Sławkowie Nr

¹⁰ *Rewitalizacja* to działanie skupione na zdegradowanym obiekcie i obszarze, którego celem jest przywrócenie jego pierwotnego stanu i funkcji, lub też znalezienie dla niego nowego zastosowania i doprowadzenie do stanu, w którym obiekt ten staje się wartościowy i funkcjonalny. *Rewitalizacja* jest pojęciem stosowanym najczęściej w odniesieniu do części miasta lub zespołu obiektów budowlanych, które w wyniku przemian gospodarczych, społecznych, ekonomicznych i innych, utraciły częściowo swoją pierwotną funkcję i przeznaczenie. Rewitalizacja jest w tym znaczeniu zespołem działań z zakresu budownictwa, planowania przestrzennego, ekonomii i polityki społecznej, których celem jest doprowadzenie do ożywienia, poprawy funkcjonalności, estetyki, wygody użytkowania i jakości życia w rewitalizowanym zespole. *Szczegółowy opis...* (2010), s. 176.

¹¹ *Lokalny Program Rewitalizacji...* (2007), s. 61-68.

LV/564/10. Ogólnym celem programu rewitalizacji jest „poprawa wszystkich aspektów życia mieszkańców Sławkowa, poprzez rewaloryzację stanu środowiska zamieszkania oraz wsparcie rozwoju gospodarczego i społecznego”. Na podstawie wyników diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej centrum Sławkowa i zidentyfikowanych problemów miasta wyznaczono 3 cele strategiczne, 5 priorytetów strategicznych oraz zbiór działań kierunkowych Programu. Wśród celów strategicznych należy wymienić:

1. *Zwiększenie konkurencyjności miasta przez przekształcenie centrum Sławkowa w lokalną strefę handlowo-usługową co doprowadzi do wzrostu aktywności gospodarczej na tym terenie i w efekcie do zwiększenia możliwości zatrudnienia.*
2. *Podniesienie jakości życia przez poprawę sytuacji mieszkaniowej lokalnej społeczności, zapewnienie bezpieczeństwa publicznego i socjalnego, stworzenie możliwości korzystania z rozwiniętego programu usług publicznych, w tym szerokiej oferty kulturalnej, edukacyjnej i sportowej przez efektywną współpracę z partnerami instytucjonalnymi.*
3. *Stworzenie warunków przestrzennych do rozwoju miasta przez rewitalizację dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie istniejących walorów przyrodniczych oraz efektywne zagospodarowanie przestrzeni publicznej.*

W sławkowskiej rewitalizacji za priorytety strategiczne uznano: *Zapewnienie bezpieczeństwa publicznego i socjalnego mieszkańcom, Zapewnienie dobrego stanu infrastruktury technicznej oraz substancji budowlanej i jej otoczenia, Aktywizację i wzrost konkurencyjności miasta, Zapewnienie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i kulturowego a także Kompleksową ofertę oraz bazę kulturalną, edukacyjną, sportowo-rekreacyjną i turystyczną.* Dla każdego priorytetu strategicznego wyznaczono działania kierunkowe, które zostały uszczegółowione przez wskazanie konkretnych projektów inwestycyjnych do realizacji oraz zadań o charakterze ciągłym, nieinwestycyjnym¹².

W przypadku *Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Wojkowice na lata 2010-2013* został on zatwierdzony przez Radę Miasta Wojkowice 28 czerwca 2010 r. uchwałą Nr XLVII/342/2010. Zasadniczym celem programu jest ożywienie gospodarcze i społeczne oraz zwiększenie potencjału kulturalnego i turystycznego Wojkowice wraz z nadaniem nowych funkcji obiektom i terenom zdegradowanym. W programie określono trzy cele strategiczne, dla których zidentyfikowano cele szczegółowe. Pierwszym celem strategicznym jest *Rozwój infrastrukturalno-przestrzenny z zachowaniem dziedzictwa kulturowego*, który składa się z takich celów szczegółowych jak: *Renowacja zabudowy – poprawa estetyki miasta, Poprawa standardów mieszkaniowych w dzielnicach zabudowy wielorodzinnej, Poprawa funkcjonalności struktury ruchu kołowego, ruchu pieszych oraz infrastruktury parkingowej, Modernizacja i poprawa estetyki terenów zieleni miejskiej, Rozwój infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i sportowej, Rozwój infrastruktury edukacyjnej i kulturalnej oraz Roz-*

¹² *Program Rewitalizacji...*(2010), s. 50-60.

wój infrastruktury pomocy społecznej i zdrowia publicznego. Drugi cel strategiczny dotyczy *Aktywizacji gospodarczej obszarów rewitalizowanych* wraz z jego celami szczegółowymi: *Tworzenie warunków i infrastruktury do rozwoju przedsiębiorczości, Wspieranie aktywności i inicjatyw gospodarczych mieszkańców przez promocję, doradztwo i działania edukacyjne oraz Wzmocnienie funkcji usługowych i handlowych na obszarze rewitalizowanym*. Trzeci cel strategiczny zdefiniowano w programie jako *Zapobieganie problemom społecznym i patologiom na obszarach objętych rewitalizacją* i przyporządkowano do niego następujące cele szczegółowe: *Poprawa bezpieczeństwa publicznego i zapobieganie przestępczości, Zwiększenie integracji społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, osób starszych i niepełnosprawnych oraz Dążenie do integracji na rynku pracy osób poszukujących pracy, nieaktywnych zawodowo oraz osób znajdujących się w niekorzystnym położeniu (osoby niepełnosprawne, zagrożone wykluczeniem społecznym) zapobieganie bezrobociu, zwłaszcza bezrobociu długotrwałemu i bezrobociu wśród młodzieży*¹³.

Prezentowane programy rewitalizacji opierają się na podejściu zintegrowanym, bowiem zawierają analizy problemów miast, identyfikację celów rewitalizacji oraz projektów i działań w sferach: gospodarczej, społecznej oraz przestrzennej. Struktura analizowanych dokumentów została zdeterminowana przez *Wytyczne do opracowania Lokalnych Programów Rewitalizacji*, które stanowią Załącznik Nr 4 do wspomnianego *Szczegółowego opisu priorytetów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013*¹⁴. W związku z możliwością uzyskania wsparcia finansowanego UE, szczególnie na projekty inwestycyjne, w prezentowanych dokumentach można zauważyć pewne wzmocnienie akcentu na działania w sferze materialno-technicznej.

4. Realizacja programów rewitalizacji badanych małych miast

We wszystkich badanych miastach w ostatnich latach zrealizowano wiele przedsięwzięć dotyczących zarówno rozbudowy lub modernizacji infrastruktury społecznej, jak i technicznej, zagospodarowania przestrzeni publicznej, ochrony zabytkowych obiektów czy też zadań nieinwestycyjnych o charakterze społecznym i gospodarczym. Samorządy zarówno Siewierza, Ślawkowa oraz Wojkowic od wielu już lat podejmują w miarę swoich możliwości działania przyczyniające się do realiza-

¹³ *Lokalny Program Rewitalizacji...* (2010), s. 49-50.

¹⁴ W przypadku *Programu Rewitalizacji Miasta Ślawkowa na lata 2005–2013* jego pierwsza wersja została opracowana na podstawie *Przewodnika dotyczącego kryteriów planowania oraz zarządzania projektami dotyczącymi rewitalizacji zdegradowanych obszarów miejskich, poprzemysłowych i powojennych w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego* finansowanego ze środków funduszy strukturalnych opracowanego przez Ministerstwo Gospodarki i Pracy w 2004 r.

cji wybranych aspektów rewitalizacyjnych, przy czym ich pełna koordynacja nastąpiła wraz z opracowaniem i zatwierdzeniem programów rewitalizacji.

Wśród najważniejszych zadań Siewierza zrealizowanych lub rozpoczętych w ramach programu rewitalizacji do 2010 r. należy wymienić m.in. takie inwestycje, jak: przebudowę płyty rynku w Siewierzu, budowę kanalizacji sanitarnej na Osiedlu Zachód, prace budowlano-konserwatorskie na zamku w Siewierzu mające na celu zabezpieczenie i udostępnienie obiektu turystom, w tym wykonanie platformy widokowej wraz ze schodami w wieży bramnej oraz zagospodarowanie terenów wokół zamku na cele rekreacyjne, turystyczne i sportowe, termomodernizację budynków Zespołu Szkół w Siewierzu, przebudowę stadionu LKS Przemsza, budowę kompleksu boisk w ramach programu „Moje Boisko ORLIK 2012”, budowę placów zabaw, budowę i modernizację przyszkolnych baz sportowo-rekreacyjnych, rozbudowę infrastruktury aktywnych form turystyki, budowę systemu monitoringu wizyjnego oraz rozwój systemu selektywnej zbiórki odpadów. Od 2007 r. zrealizowano lub rozpoczęto w Siewierzu także wiele zadań o charakterze społecznym, edukacyjnym i kulturalnym przy współudziale środków UE. Obecnie Siewierz ubiega się o refundację kosztów zadania „Przebudowa płyty Rynku w Siewierzu” w wysokości 4.861.774,30 zł w ramach konkursu ogłoszonego przez Zarząd Województwa Śląskiego w 2010 r. na dofinansowanie projektów ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Działania 6.2 *Rewitalizacja obszarów zdegradowanych*, Poddziałania 6.2.2 *Rewitalizacja – „małe miasta”* Priorytet VI. *Zrównoważony rozwój miast Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013* (RPO WŚL).

Z najważniejszych zadań planowanych do realizacji w ramach rewitalizacji Siewierza w przyszłych latach należy wymienić budowę drogi zbiorczej przy drodze krajowej nr 1 w Siewierzu w celu aktywizacji terenów inwestycyjnych oraz poprawy bezpieczeństwa ruchu drogowego na drodze krajowej nr 1, kompleksowy remont miejsko-gminnego ośrodka kultury oraz wdrożenie kolejnych projektów służących rozwojowi turystycznych i kulturalnych produktów Siewierza.

Obszar zabytkowego centrum Sławkowa od początku samorządności lokalnej jest poddawany stopniowym zmianom rewitalizacyjnym, jednak procesy te uległy dynamizacji szczególnie od 2004 r. Wśród wielu zrealizowanych projektów w latach 2005-2010 w ramach sławkowskiego programu rewitalizacji, współfinansowanych zarówno przez środki unijne, jak i krajowe, można wymienić m.in.:

- Kompleksową modernizację infrastruktury technicznej ulic Garncarskiej, Zamkowej, Gołębiej i Kabanii;
- Przeprowadzenie rewitalizacji zabytkowej Austerii;
- konserwatorskie prace zabezpieczające ruiny zamku biskupów krakowskich;
- zagospodarowanie płyty rynku;
- adaptację segmentu D Zespołu Szkół na cele Miejskiej Biblioteki,
- budowę nowych przyszkolnych obiektów sportowych przy Zespole Szkół im. Jana Pawła II;

- przeprowadzenie kompleksowej termomodernizacji budynków Szkoły Podstawowej, Zespołu Szkół, Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej, Miejskiego Przedszkola;
- przebudowę drogi na ul. Fabrycznej;
- zakup nowej aparatury medycznej i sprzętu informatycznego dla Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej w celu podniesienia jakości usług medycznych;
- budowę systemu ścieżek rowerowych na terenie miasta Sławków w ramach subregionalnego projektu realizowanego w partnerstwie z Będzinem, Siewierzem i Dąbrową Górniczą;
- budowę systemu selektywnej zbiórki odpadów w ramach partnerskiego projektu *Rozwój selektywnej zbiórki odpadów na terenie gmin Dąbrowa Górnicza, Siewierz i Sławków*;
- utworzenie Gminnego Centrum Informacji;
- realizację projektów systemowych Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej;
- utworzenie świetlicy dla dzieci i młodzieży prowadzonej przez MOPS oraz Parafię Rzymsko-Katolicką p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego;
- realizację rocznych programów imprez kulturalnych, rekreacyjnych, sportowych i turystycznych.

W latach 2011-2013 realizowane będą 2 projekty z zakresu rozwoju społeczeństwa informacyjnego, współfinansowane przez środki UE, dotyczące budowy publicznej sieci szerokopasmowego Internetu w centrum Sławkowa w ramach subregionalnego projektu *Rozwój społeczeństwa informacyjnego w Zagłębiu Dąbrowskim* oraz przeciwdziałania wykluczeniu cyfrowemu.

W ramach wspomnianego konkursu na dofinansowanie projektów ze środków UE w ramach Poddziałania 6.2.2 *Rewitalizacja – małe miasta* RPO WŚL Sławków ubiega się o dotację w wysokości 16 128 455,43 zł. na realizację w latach 2011-2013 projektu pn. *Rewitalizacja zabytkowego centrum miasta Sławków – etap I*. Celem bezpośrednim projektu jest kompleksowa i wielowymiarowa rewitalizacja zdegradowanej przestrzeni publicznej centrum miasta Sławków o łącznej powierzchni 39 622,85 m² wraz z renowacją i przebudową 3 obiektów kubaturowych (w tym dwóch zabytkowych) dla ich wielofunkcyjnego wykorzystania o łącznej powierzchni użytkowej 1368,63 m² oraz budowa systemu monitoringu wizyjnego dla podniesienia bezpieczeństwa rewitalizowanej przestrzeni publicznej. Wniosek składa się z 9 zadań inwestycyjnych. Wśród nich można wskazać m.in. rewitalizację zespołu parkowo-zamkowego, kompleksową przebudowę ul. Mały Rynek–Kościelna–Staropocztowa, zagospodarowanie przestrzeni publicznej przy Szkole Podstawowej im. Jana Baranowskiego, modernizację zabytkowego budynku przy ul. Kościelnej 11, adaptację budynku przy ulicy Młyńskiej 14 na potrzeby Miejskiego Klubu Sportowego i organizacji społecznych oraz budowę systemu monitoringu wizyjnego w centrum miasta.

W ramach *Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Wojkowice na lata 2010-2013* do realizacji zostały zaplanowane zadania w trzech wymiarach. W ramach zadań przestrzennych przewiduje się:

- budowę oświetlenia ulicznego w rejonie ulic: Sucharskiego, części ul. Morcinka, Kopalnianej, Zacisze, Granitowa oraz oświetlenia osiedla mieszkaniowego przy ul. Morcinka;
- termomodernizację komunalnych budynków mieszkalnych;
- wymianę pokryć dachowych wykonanych z materiałów zawierających azbest w komunalnych budynkach mieszkalnych;
- rewitalizację Parku Miejskiego;
- rewitalizację poprzemysłowego obszaru centrum – budowa Targowiska Miejskiego przy ul. Nowej.

W kategorii zadań gospodarczych miasto Wojkowice zamierza wdrażać działania promocji inwestycyjnej, promocji obszarów rewitalizowanych skierowanej do sektora gospodarczego, szkoleniowo-informacyjne związane z rozwojem przedsiębiorczości, pozyskiwaniem funduszy, rewitalizacją i tworzeniem nowych miejsc pracy. W ramach zadań społecznych zaplanowano realizację cyklicznej, integracyjnej imprezy kulturalnej Koncert *Nie tylko złote przeboje*, prowadzenie Szkolnego Ośrodka Kariery przez Zespół Szkół w Wojkowicach, przeprowadzenie kursów doskonalących umiejętności pracowników administracji oraz kadry zarządzającej oświatą Gminy Wojkowice, warsztatów teatralnych dla dzieci oraz działań służących wyrównywaniu szans edukacyjnych dla uczniów szkół miasta Wojkowice.

Miasto Wojkowice do konkursu na dofinansowanie projektów ze środków UE w ramach Poddziałania 6.2.2 *Rewitalizacja – małe miasta* RPO WŚL złożyło wniosek o dotację w wysokości 7 058 870,36 zł na realizację projektu pn. *Rewitalizacja Parku Miejskiego w Wojkowicach*.

Zakończenie

Przeprowadzone badania dla Siewierza, Sławkowa i Wojkowic, ośrodków miejskich położonych w bezpośrednim sąsiedztwie strefy wewnętrznej Aglomeracji Górnośląskiej, pokazują, że ich samorządy upatrują w podejmowanych działaniach rewitalizacyjnych przede wszystkim szansę na likwidację barier rozwojowych, a następnie wzmocnienie swojej pozycji w systemie osadniczym. Znaczna aktywność w tym zakresie analizowanych miast, szczególnie Siewierza i Sławkowa, może się przyczynić w najbliższym czasie do rozwinięcia ich komplementarnych funkcji w stosunku do funkcji metropolitalnych strefy wewnętrznej Aglomeracji Górnośląskiej oraz lepszego określenia pozycji tych miast w procesach jej rozwoju. Pozostaje jednak sprawą otwartą, na ile realizowane programy rewitalizacji zostały przygotowane na podstawie przemyślanej strategii rozwoju funkcji badanych miast

w układzie aglomeracyjnym, a na ile zmierzają do rozwiązania zidentyfikowanych problemów, zwłaszcza w wymiarze techniczno-materialnym. Drugą kwestią istotną dla podejmowanych wysiłków rewitalizacyjnych badanych miast, która powinna stać przedmiotem pogłębionych badań jest ocena podejmowanych działań w zakresie ich faktycznego oddziaływania na procesy rozwoju poszczególnych ośrodków, szczególnie w wymiarach społecznych i gospodarczych. Zwłaszcza, że dotyczą one często skomplikowanych interwencji, o złożonych celach i prowadzących do zmian funkcjonalnych. Wyniki takiej oceny sprzyjałyby bowiem potencjalnej redefinicji celów programów rewitalizacji i założeń działań rewitalizacyjnych, a ostatecznie podniesieniu efektywności prorozwojowych przedsięwzięć.

Literatura

- Domański R., 2000, *Miasto innowacyjne*. Studia KPZK PAN, T. CIX, Warszawa.
- ESPON Project I.4.1. Final Report *The Role of Small and Medium-sized Towns (SMESTO)*, Austrian Institute for Regional Studies and Spatial Planning, Wiedeń, 2006, <http://www.espon.lu/online/documentation/projects/thematic>.
- Heffner K., 2007, *Funkcjonowanie miast małych w systemie osadniczym Polski w perspektywie 2033 – rekomendacje dla KPZK*. AE w Katowicach, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa.
- Heffner K., 2008, *Zmiany roli i kierunków rozwoju małych miast w strefach metropolitalnych*, [w:] *Ośrodki lokalne w strefie oddziaływania wielkich miast*, K. Heffner, T. Marszał (red.). Biuletyn KPZK PAN, z. 238, Warszawa.
- Heffner K., Marszał T. (red.), 2008, *Ośrodki lokalne w strefie oddziaływania wielkich miast*. Biuletyn KPZK PAN, z. 238, Warszawa.
- Jarczewski W. (red.), 2009, *Przestrzenne aspekty rewitalizacji – śródmieścia, blokowiska, tereny przemysłowe, pokolejowe i powojkowe*. Instytut Rozwoju Miast, Kraków.
- Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Siewierz*, Urząd Miasta i Gminy Siewierz, 2007, <http://www.siewierz.bip.info.pl>.
- Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Wojkowice na lata 2010-2013*, Urząd Miasta Wojkowice, 2010, <http://www.wojkowice.4bip.pl>.
- Lorens P., 2008, *Rumia w Aglomeracji Gdańskiej*, [w:] *Ośrodki lokalne...*, op. cit.
- Malikowski J., 2008, *Na północno-wschodnich peryferiach Górnośląskiego Zespołu Metropolitalnego (przypadek Siewierza)*, [w:] *Ośrodki lokalne...*, op. cit.
- Miszcza K., 2008, *Rola sektora pierwotnego ośrodków lokalnych w obszarach metropolitalnych*, [w:] *Ośrodki lokalne...*, op. cit.
- Program Rewitalizacji Miasta Sławkowa na lata 2005-2013*, Urząd Miasta Sławków, 2010, <http://bip.umslawkow.finn.pl>.
- Szczegółowy opis priorytetów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013*, Katowice, 2010, <http://www.rpo.silesia-region.pl>.